

Ciało jako narzędzie pracy sportowca i obiekt zainteresowania mediów

Body as a sportsmen's instrument and as an object of media interest

Halina Gałda

UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO

Słowa kluczowe:

ciało sportowca, komentarz sportowy, językowy obraz świata, media, sportowiec

Keywords:

sportsman's body, journalistic commentary, linguistic worldview, media, sportsman

Abstrakt:

Sport stanowi najpopularniejszą rozrywkę transmitowaną w mediach. Główną rolę w przekazie odgrywa wizja przy marginalnym znaczeniu komentarza dziennikarskiego, co spowodowało, że zawodnicy są postrzegani w perspektywie cielesności. W zgromadzonym materiale badawczym zaznacza się podział: pierwsza grupa wiąże się z wypowiedziami samych zawodników. Zwracają oni uwagę na ciężką pracę i wysiłek towarzyszący treningom, podkreślają potrzebę dążenia do perfekcji w przygotowaniu do zawodów. Druga grupa: dziennikarze sportowi zwracają uwagę na idealną budowę ciała, muskulaturę i estetykę. Ponadto fascynują ich przykłady o nacechowaniu emocjonalnym: brutalne faule czy elementy o zabarwieniu erotycznym. Obie grupy mają płaszczyznę wspólną, która ukazuje największą determinację i siłę w chwilach bólu, kontuzji czy skrajnego wyczerpania.

Abstract:

Sport is the most common temporary entertainment activity broadcasted via various media. Due to the crucial role of visuals over marginal meaning of journalistic commentary players are perceived in terms of their corporality. The first group characterised in the thesis is concerned with statements of the players' utterances that emphasise necessity of exercising, hard work, the strain that is present in daily training as well as the endeavour to achieve perfection in what they do to prepare to their competitions. The representatives of the media see this issue from a different angle and point out the ideal body build, musculature as well as other aesthetic aspects. Furthermore the group share an interest in examples marked emotionally – brutal fouls or players presented in erotic contexts. Both the groups share a fascination for absolute determination, dedication as well as strength in the moments of pain, injuries and prostration.

Ciało jako narzędzie pracy sportowca i obiekt zainteresowania mediów

1. Rola współczesnego sportu

Wśród najczęściej transmitowanych we współczesnych mediach wydarzeń prym wiodą rozgrywki sportowe. Przyciągają one przed ekrany znaczną grupę kibiców, którzy z uwagą śledzą przebieg zawodów.

Na przestrzeni lat sport rozwinął się w dwóch kierunkach: bardziej powszechny nurt uprawiany dla rozrywki i dobrego samopoczucia, czyli sport amatorski, oraz sport wyczynowy, który pozwala osiągnąć sukces na arenie międzynarodowej. Specyfikę sportu wyczynowego przedstawia Henryk Skorowski w następujący sposób:

Współczesny sport wyczynowy jest swoistego rodzaju »zawodem«, który ludzie wykonują. Jest to »zawód«, z którego ludzie żyją zapewniając sobie i swoim rodzinom określony byt. Jest to jednak »zawód« charakteryzujący się specyficznym rodzajem »usług« społecznych. Stąd można mówić o daleko idącej specyfice tej ludzkiej aktywności¹.

Nieustanna obecność kamer towarzyszących widowiskom sportowym sprawia, że sportowiec w dzisiejszej kulturze jest postrzegany przede wszystkim przez pryzmat cielesności. Wynika to z faktu, iż media przekazują nam informacje za pomocą wizji, okraszając je jedynie skąpym komentarzem. Wśród osób, które najczęściej wyrażają opinie i oceny na temat zawodników, szczególnie miejsce zajmują dziennikarze sportowi oraz komentatorzy transmisji telewizyjnych, dlatego ich wypowiedzi kształtują społeczny obraz sportowca postrzegany przede wszystkim przez pryzmat fizyczności.

2. Charakterystyka badanego materiału

Zgromadzony materiał badawczy pochodzi z analizy zawartości dziennika *Przegląd Sportowy*, wybranych nagrań udostępnianych przez stacje telewizyjne oraz poszczególnych fotografii sportowców dostępnych w Internecie. *Przegląd Sportowy* obejmuje numery od 18.04.2012 r. (nr 91) do 01.11.2012 r. (nr 255). Wyselekcjonowano z nich fragmenty tekstów o odpowiedniej za-

¹ H. Skorowski, *Wokół etyki sportu*, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2000, s. 229.

wartości treściowej. Oznaczenia szczegółowe zawierają pełny opis numeru, np. *Przegląd Sportowy*, nr 99, 27.04.2012 r. zostaje zlokalizowany według obowiązującego schematu w następujący sposób: PS nr 99, 27.04.12 r.

3. Analiza materiału

W zgromadzonym materiale badawczym wyraźnie zaznacza się podział między sposobem ukazywania fizyczności przez zawodników a perspektywą medialną, na którą składają się zarówno komentarze dziennikarzy sportowych, jak i przekazywany materiał audiowizualny. Obie wizje ciała sportowca zostaną zanalizowane w dalszej części pracy. Mimo znaczących różnic między wskazanymi grupami należy pamiętać, że istnieją pewne płaszczyzny określające fizyczność zawodników, które są wspólne dla obu punktów widzenia (np. fascynacja poświęceniem i walką o zwycięstwo mimo kontuzji).

3.1. Ciało w perspektywie sportowców

Nieodłącznym elementem życia sportowca jest przygotowanie fizyczne do zawodów podczas codziennych, wielogodzinnych treningów, które mają na celu doprowadzenie ciała sportowców do jak najwyższej formy. Zawodnicy są w pełni świadomi, iż jest to jedyna droga prowadząca do osiągnięcia sukcesu, dlatego przywiązują do ćwiczeń wielką wagę. O takim podejściu świadczy następujący materiał językowy:

- Zrozumiałem, jak ważne jest odpowiednie odżywianie i właściwe podejście do treningów. (PS nr 33, 28.08.12 r.);
- Czeka mnie jeszcze sporo pracy, aby zabłysnąć. (PS nr 100, 28-29.04.12 r.);
- W mojej dyscyplinie trzeba przygotować się na wyrzeczenia. (PS nr 143, 21.06.12 r.);
- Wkładamy całe serce i wszystkie siły w pracę na treningach, jesteśmy bardzo ambitni. (PS nr 128, 02-03.06.12 r.);
- Receptą jest mnóstwo przepracowanych godzin na hali i poza nią. (PS nr 102, 02-03.05.12 r.);
- Warto wylać litry potu, bo to przekłada się na wysoką pozycję. (PS nr 250, 25.10.12 r.);
- Kto nie zapi... ala na boisku, powinien się spakować i wynieść. (PS nr 91, 18.04.12 r.);
- Przyznał, że kiedy skończył trzydziestkę bardziej zaczął wierzyć w harówkę niż talent. Już –albo dopiero – wie, że bez katorżniczej pracy nigdzie nie dobiegnie, bo w tym wieku o talencie lepiej zapomnieć. (PS nr 220, 20.09.12 r.);
- Od kiedy dostałem się na najwyższy poziom, bardzo ciężko pracuję, aby się na nim utrzymać. (PS nr 33, 28.08.12 r.);

- Zawsze byłem dobrze prowadzony, dlatego organizm nie jest wyeksploatowany i mam naprawdę duże rezerwy. (PS nr 221, 21.09.12 r.).

Jak wynika z powyższych przykładów, sportowiec chce podporządkować całe swoje życie jednej misji, którą jest wyćwiczenie ciała tak, by było ono narzędziem służącym do osiągnięcia najlepszych rezultatów. W tym celu zawodnik poddaje się specjalistycznej diecie, decyduje się na wyrzeczenia, a przede wszystkim podejmuje trud codziennej, wymagającej wiele wysiłku pracy (o czym jest mowa w większości przytoczonych wyrażen). Jedynie ostatni fragment wskazuje na dumę zawodnika z dotychczasowych treningów i ich bezpośrednich skutków, czyli właściwie ukształtowanego ciała i siły fizycznej.

W wypowiedziach sportowców dotyczących treningu niezwykle często pojawiają się komunikaty, które mają za zadanie podkreślić ciężką pracę oraz wysiłek podejmowany w celu usprawnienia ciała i poprawienia dotychczasowych parametrów fizycznych poszczególnych zawodników, por.:

- Trenowałem tak ciężko, że kiedy rano wstawałem, już byłem zmęczony. (PS nr 32, 21.08.12 r.);
- O swoich treningach, które zajmują mi 6, a nawet 7 godzin dziennie nie będę opowiadał.
- (PS nr 122, 26-27.05.12 r.);
- Przed tym biegiem byłem tak zmęczony, że prawie usnąłem. Na szczęście wszystko minęło, kiedy usłyszałem strzał startera. (PS nr 146, 25.06.12 r.);
- Stojąc na olimpijskim podium, uświadomiłam sobie ile pracy i wyrzeczeń kosztowało mnie przygotowanie do tej imprezy. (PS nr 220, 20.09.12 r.).

Niekiedy chęć zaznaczenia zaangażowania w treningi powoduje, że sportowcy sięgają po wyrażenia i metafory pochodzące z języka potocznego, by dosadniej wyrazić podejmowany przez siebie wysiłek, o czym świadczą poniższe przykłady:

- W czasie treningów nikt się nie oszczędza, musi boleć, by potem na igrzyskach odnieść sukces (PS nr 107, 09.05.12 r.);
- Im jestem starsza, tym bardziej szlifuję ten element. (PS nr 152, 07-08.07.12 r.);
- Walczymy na treningach do upadłego. (PS nr 135, 12.06.12 r.);
- To tytani pracy. Przewyższają innych doświadczeniem i odpornością psychiczną. (PS nr 185, 09.08.12 r.).

Powyższe przykłady zwracają uwagę na osobliwy stosunek sportowców do sfery fizycznej. Traktują oni ciało tak, jakby nie istniały dla nich ograniczenia, takie jak: zmęczenie, ból czy choćby zniechęcenie. Podejmowany przez nich wyczerpujący trening uważany jest za nieodłączny element za-

wodu sportowca, a w wielu przypadkach możliwość wykonania dodatkowego wysiłku i przez to okazania większego zaangażowania staje się najlepszym bodźcem motywacyjnym.

Postawa ta wiąże się bezpośrednio z dwoma głównymi aspektami sportu: rywalizacją oraz dążeniem do osiągnięcia jak najwyższego wyniku, czyli perfekcjonizmem. Józef Lipiec wskazuje, iż ważniejszą z powyższych cech jest dążenie do perfekcji, gdyż stanowi ono podstawę rozwoju nie tylko sportowca, ale także każdego człowieka, por.:

W ramach drugiego ciągu aktywności szukamy nie zwycięstwa nad drugim człowiekiem, ale nad samym sobą, w doskonałości własnej pracy nad sobą, wedle posiadanych możliwości. Wszystkim przychodzącym do sportu trzeba powiedzieć dobitnie to samo, co powinno się mu doradzać na temat »jak żyć«. Pamiętaj, że do wszystkiego masz dojść samemu poprzez samodoskonalenie swojego potencjału osobniczego. Nie musisz być koniecznie lepszy od innych, bo ludzie są niejednakowo wyposażeni w wyjściowe, pierwotne cechy. Najważniejsze, abyś był lepszy, wciąż lepszy od siebie samego, tego z wczoraj i przedwczoraj².

O dążeniu do perfekcji w rozwoju sportowym zawodnicy mówią zazwyczaj w kontekście własnych ambicji, które przede wszystkim dotyczą zwycięstwa w turnieju. Jednak jedynie gotowość zawodników do pracy nad sobą w celu osiągnięcia jak najwyższych wyników w pełni realizuje założenia perfekcjonizmu. Wyrażenia, które ilustrują ową gotowość ukazują dążenie do perfekcji poprzez doskonalenie umiejętności sportowych i są postrzegane jako najwyższa wartość i główny cel sportu, np.:

- Igrzyska są po to, by bić rekordy, choćby własne. (PS nr 185, 09.08.12 r.);
- Trenuje jak szalony i nigdy się nie skarży. (PS nr 200, 28.08.12 r.);
- Pracowałem i pracuję nad techniką. (PS nr 252, 27-28.11.12 r.);
- Chcę osiągnąć tak dużo, jak tylko będzie to możliwe. Ale zrobię to z pokorą, poszanowaniem rywala i dzięki pracy. Latanie to fajna sprawa. (PS nr 230, 2.10.12 r.);
- Ten sezon daje się nam już we znaki. Wykonałyśmy nie lada wysiłek, dlatego chcemy jak najszybciej odpocząć, by podjąć skuteczną walkę. (PS nr 95, 23.04.12 r.);
- Mam nadzieję, że zostało mi jeszcze wiele lat. Będę się starał i dbał o siebie, żeby tak było. (PS nr 108, 10.05.12 r.).

² J. Lipiec, *Sport pomiędzy przeszłością XX wieku a przyszłością XXI wieku*, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2000, s. 105.

Jak zostało zauważone powyżej, współczesny sport zmusza zawodników do nieustannych prób osiągnięcia najwyższych rezultatów, bez względu na dyspozycje fizyczne czy psychiczne. Wartością najwyższą stało się dążenie do doskonałości, co w swoich rozważaniach podkreśla Bohdan Misiuna:

Wytrwałość w dążeniu do celu poprzez trening jest wartością doskonałości osobistej, dzięki której człowiek odnosi zwycięstwo nad sobą samym. Wielki sportowiec potrafi wielokrotnie przezwyciężyć własną fizyczną i psychiczną słabość, stając się wzorem dla innych³.

Perfekcjonizm stał się cechą charakteryzującą każdego sportowca marzącego o międzynarodowej karierze. Dzięki temu przekraczane są kolejne bariery ludzkiej wytrzymałości, a każde zawody wiążą się z szansą na poprawę kolejnego rekordu. To zaś powoduje, że kolejni sportowcy są gotowi dołożyć wszelkich starań, by doskonalić swoje „narzędzie pracy” i osiągać kolejne rozpalające wyobraźnię rekordy. Postrzeganie własnego ciała jako narzędzia, które może przyczynić się do osiągnięcia najwyższych rezultatów, prowadzi do odrzucenia cierpienia na rzecz zwycięstwa.

Poświęcenie i determinację najwyraźniej przedstawiają wyrażenia ukazujące takie codzienne doskonalenie własnego ciała, by sprostało ono morderczym treningom i ogromnemu wysiłkowi. Jerzy Kosiewicz przedstawia przyczyny tego zachowania w następujący sposób, por.:

Sportowcy popadają w konflikt z własnym ciałem. Jego rozwój i doskonalenie sprawności fizycznej traktują instrumentalnie. Odrzucają w większości koncepcję autotelicznego, równomiernego i zharmonizowanego rozwoju cech jednostki. Zmuszają ich do tego bezwzględne i bezkompromisowe wymagania oraz postępująca profesjonalizacja współczesnego sportu wyczynowego⁴.

Traktowanie ciała jedynie jako środka do osiągnięcia celu (zwycięstwa) może prowadzić do złudnego przekonania o swoich wyjątkowych możliwościach. Bezpośrednim skutkiem takiej postawy może być wycieńczenie fizyczne, a nawet kontuzja, por.:

- Pełne poświęcenie wyznacza profesjonalizm sportowca. Chcę widzieć to poświęcenie i walkę do upadłego. (PS nr 185, 09.08.12 r.);
- Ledwo trzymał się na nogach. (PS nr 188, 13.08.12 r.);
- X zasłabła, zwieziono ją z pomostu na wózku inwalidzkim. (PS nr 186, 10.08.12 r.);

³ B. Misiuna, *Uniwersalne zasady i wartości etyczne sportu*, [w:] *Logos i etos polskiego olimpizmu*, red. J. Lipiec, Kraków 1994, s. 246.

⁴ J. Kosiewicz, *Ład wewnętrzny i sport*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, red. Z. Krawczyk, J. Kosiewicz, t. 2, Warszawa 1990, s. 116.

- Złamała dłoń w nadgarstku, usztywnili to i biegła dalej. Pod tym względem to dziewczyna z żelaza. (PS nr 228, 29-30.09.12 r.);
- Po wszystkich tych bolesnych wydarzeniach X. nie chciał pauzować, zakładał maskę i grał. (po pęknięciu kości policzkowej) (PS nr 201, 29.08.12 r.).

Przedstawione powyżej przykłady ukazują nastawienie zawodnika, który uważa poświęcenie za najważniejszy cel swojej rywalizacji, a także wskazują na skrajne wyczerpanie, do którego doprowadzili sportowcy walcząc o jak najlepszy wynik. Ostatnie dwie wypowiedzi ilustrują omawiane wyżej poświęcenie i konflikt z własnym ciałem – zawodnik kontuzjowany w dalszym ciągu jest zdeterminowany, by mimo bólu walczyć o zwycięstwo.

Gotowość do poświęceń i wyrzeczeń pomaga sportowcom w życiu codziennym oraz w powrocie do pełnej sprawności po często zdarzających się kontuzjach. Wartości te znajdują wyraz w następujących przykładach:

- Mam twardy charakter. Ciężko zasuwam, by wrócić do formy po złamaniu ręki, a na boisku potrafię głośno ochrzanić kolegów. Mam zdolności przywódcze. (PS 6.06.12 r.);
- Z żuźłowcami jest tak, że potrafią szybko dojść do siebie po ciężkich urazach. (PS nr 219, 19.09.12 r.);
- Okazało się, że moje żebro nie jest pęknięte, a złamane. Dwa etapy tak przejechałem, dzisiaj trzeci, lecz nie mogłem oddychać. Próbowałem do końca, ale nie zmieściłem się w limicie czasu. (PS nr 115, 18.05.12 r.);
- W czwartek X wyszedł ze szpitala. W niedzielę pojedzie w meczu. (PS nr 128, 02-03.06.12 r.);
- Skoncentrował się na powrocie do pełnej sprawności. (PS nr 250, 25.10.12 r.);
- Zwalniać tempa nie zamierza, w listopadzie wraca do treningów. (PS nr 220, 20.09.12 r.).

Determinacja, poświęcenie, odporność na ból, chęć zwycięstwa pomimo słabości to cechy, które są uważane za nieodłączne elementy postawy sportowca. Zarówno zawodnicy, jak i dziennikarze sportowi uważają je za wyraz najdoskonalszej pracy z własnym ciałem, a także wzbudzają one zainteresowanie i szacunek kibiców.

3.2. Ciało w perspektywie mediów

Rozwój współczesnego sportu jest wynikiem odrodzenia antycznej idei olimpijskiej, która przed setkami lat stanowiła jeden z fundamentów kultury starożytnej. Jednak dzisiejsza realizacja tej idei opiera się na pewnym przewartościowaniu wynikającym z konieczności sprostania oczekiwaniom kul-

tury masowej, której głównym założeniem jest przedstawienie gwałtownych emocji oraz stworzenie widowiska przyciągającego odbiorców. Jak zauważa Ewa Kałamacka:

Z igrzyskami olimpijskimi wiążą się krytykowane zjawiska łączone ze sportem. Igrzyska przestały być wyrazem religii. Odarte z romantycznej ideologii stały się częścią masowej kultury i gigantycznego biznesu rozrywkowego, w którym liczą się prestiż i pieniądze. Olimpiady w XX wieku stały się największym teatrem światowym. To widowisko zwycięstw i klęsk, a więc wyrażające istotę ludzkiej egzystencji⁵.

Konieczność sprostania wymaganiom odbiorców, których głównym celem stało się oczekiwanie na sukcesy swoich reprezentantów, sprawia, że głównym celem Igrzysk jest szeroko pojęty rekordyzm. Prowadzi on do wycieńczenia fizycznego zawodników, którzy przekonani o własnej sile psychicznej nadwyrężają ciało i doprowadzają je do skrajnego wyczerpania. Andrzej Wohl przedstawia tę kwestię jako odejście od podstawowego zadania sportu, czyli dbania o zdrowie, por.: „Niepokój budził przede wszystkim wyczyn sportowy, który wydawał się nie liczyć z racjonalnymi argumentami oraz z wizją sportu rozumianą jako czysta amatorska gra podejmowana li tylko ze względów zabawowych czy zdrowotnych”⁶. Przeniesienie ideałów antycznych w realia dzisiejsze spowodowało fascynację siłą, niemal nadludzkimi zdolnościami zawodników, a przede wszystkim doskonałą, atletyczną sylwetką spełniającą wymogi współczesnego piękna.

Fascynacja ciałem człowieka doprowadziła do postrzegania sportu jako płaszczyzny, w której realizują się elementy estetyczne. Jednak Jerzy Kosiewicz zauważa, że kategoria estetyki może być realizowana także w innych elementach sportu, takich jak układy sportowe, por.:

W obrębie kategorii estetycznej natomiast można umieścić m.in. doświadczenie piękna ciała ludzkiego podczas aktywności sportowej czy też piękna konfiguracji rozmaitych elementów i układów sportowych wywołujących przeżycie o właściwościach charakterystycznych dla sztuki bądź sztuki⁷.

Ponadto wartości estetyczne realizują się w niektórych dyscyplinach akcentujących piękno (takich jak gimnastyka, taniec, łyżwiarstwo figurowe i in.). Kategoria estetyki w sporcie została zdominowana przez przekazy medialne.

⁵ E. Kałamacka, *Sport XXI wieku epigonem antyku*, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2000, s. 155.

⁶ A. Wohl, *Nowożytność olimpiady a profesjonalizacja sportu*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, red. Z. Krawczyk, J. Kosiewicz, t. 2, Warszawa 1990, s. 199.

⁷ J. Kosiewicz, *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*, Warszawa 2000, s. 119.

To właśnie za pomocą wizji są ukazywane idealne sylwetki i piękne układy choreograficzne, gdyż jedynie za pomocą obrazu można wiernie odtworzyć omawiane kategorie estetyczne. Jednocześnie w materiale tekstowym zjawiska te są marginalizowane, por.:

- Uważana jest za jedną z najlepszych i najładniejszych rozgrywających świata. (PS nr 94, 21-22.04.12 r.);
- Kobięca wersja tenisa jest wyjątkowo atrakcyjna do oglądania. (PS nr 152, 07-08.07.12 r.).

Jest to bezpośredni skutek postrzegania współczesnego świata przez pryzmat wizualności. Człowiek przyzwyczajony do stosowania percepcji wzrokowej skupia się na elementach, które może odbierać za pomocą widzenia, dlatego wygląd rzadko wywołuje reakcję słowną ze strony komentatora. Jednak okulocentryzm wiąże się ze zdystansowaniem i beznamiętnością ze strony odbiorcy⁸. Aby zapobiec znacznemu uprzedmiotowieniu przekazu media sięgają po obrazy, których głównym celem staje się wywołanie emocji i zainteresowania ze strony widza. Zmieniające się szybko ujęcia mają za zadanie zastąpić charakterystyczną dla percepcji słuchowej ulotność komunikatu i tym samym zachęcić odbiorcę do zaangażowania.

Podobnie jak w czasach antycznych, tak i dziś ciało sportowca przywodzi na myśl przede wszystkim dążenie do idealnej budowy (perfekcjonizm). Ideał ten jest rozumiany przez atletyczną, estetyczną posturę, która stanowi doskonale narzędzie do osiągnięcia najwyższych rezultatów, por. :

- Był okazem zdrowia: 186 cm wzrostu, sylwetka bez grama tłuszczu, same mięśnie (nic dziwnego, że był modelem o reklamował m. in. męską bieliznę) oraz końska kondycja. (PS nr 16. 24.04.12 r.);
- Zawodnicy są generalnie wyżsi, szybsi i lepiej wyszkoleni. (PS nr 243, 17.10.12 r.);
- Nosi przydomek „Czołg”, który zawdzięcza ogromnej sile fizycznej. (PS 8.09.12 r.);
- Prawdziwy gladiator z mocnym uderzeniem. (PS nr 94, 21-22.04.12 r.).

W powyższych przykładach można dostrzec próby przedstawienia zawodnika jako niedoścignionego wzoru, który wywołuje podziw i szacunek, co prowadzi do stosowania określeń o charakterze hiperbolizującym i metaforycznym.

Wśród wielu współczesnych dyscyplin wyróżniają się takie, które nie wymagają od sportowca, by prezentował on posturę zgodną powyższym ideałem. Zawodnicy cechujący się odmienną sylwetką są poddawani wartości-

⁸ Por. Welsch W., *Na drodze do kultury słyszenia? [w:] Przemoc ikoniczna czy „nowa widzialność”?*, red. E. Wilk, Katowice 2001, s. 56 -75.

waniu według dwóch różnych paradygmatów. Po pierwsze niedoskonałość jako antywartość. Sportowcy o niskim wzroście, nadwadze lub nieproporcjonalnej budowie ciała są niekiedy piętnowani, a nawet poniżani, por.:

- Drobniutka, trochę wycofana, nie pokazująca emocji, skazywana na pożarcie, często pogardliwie określana – przepychaczka (piłek). (PS nr 251, 26.10.12 r.);
- Jeśli X chce ze mną rozmawiać, niech najpierw zrzuci dwa kilogramy. Nie zamienię z nim ani słowa, dopóki nie będzie wyglądał jak sportowiec. Musi ciężko pracować! (PS 08.09.12 r.);
- Często ma problemy z nadwagą, mówi się też, że dyscyplina treningowa nie jest jego mocną stroną. (PS nr 225, 26.09.12 r.).

Zupełnie inną reakcją jest próba docenienia innych wyjątkowych cech i umiejętności zawodnika, które pozwoliły mu osiągnąć sportowy sukces mimo budowy ciała odbiegającej od antycznego wzorca. Świadectwem takiej postawy są poniższe przykłady:

- Zaczęli doceniać wątłych, ale niezwykle inteligentnych zawodników. (PS nr 150, 29.06.12 r.);
- Ze względu na posturę i dynamiczny styl gry nazywany jest „Atomową Mrówką”. (PS nr 152,07-08.07.12 r.);
- Niezbyt imponujące warunki fizyczne nadrabia skocznością, dużym wyczuciem i odwagą. (PS nr 127, 06.06.12 r.);
- Że jest za niski? Nadrabia to umiejętnościami i szybkością. (PS nr 139, 16-17.06.12 r.).

Podsumowując kwestię wyglądu zewnętrznego sportowca, należy zauważyć, że jest to kategoria o stosunkowo niskiej reprezentacji tekstowej. Wynika to z faktu, iż sfera fizyczna i estetyczna została zdominowana przez wizję, zaś komentarze dziennikarzy sportowych mają być jedynie dodatkiem. Większość zebranego materiału dotyczy idealnego ciała sportowca, które przedstawiane jest jako najwyższa wartość, jednak odmienność także stanowi obiekt zainteresowania (z jednej strony wzbudza podziw, z drugiej zaś krytykę).

Podstawową wartością w sporcie jest manipulowanie ciałem człowieka w specyficzny sposób, który realizuje się w doskonaleniu techniki i kontrolowaniu każdego ruchu oraz w wyrażaniu ekspresji za pomocą poszczególnych sekwencji gestów. Owa zewnętrzna forma, zmiany w wyglądzie i świadomość własnej cielesności stają się najważniejszą wartością dla współczesnych sportowców. Właśnie w działaniach fizycznych opartych na wysiłku, kontakcie fizycznym, niekiedy nawet na bólu lub obrażeniach manifestuje się kult ciała⁹.

⁹ Por. K. Heinemann, *Ciało w perspektywie wartości społecznych*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, red. Z. Krawczyk, J. Kosiewicz, t. 2, Warszawa 1990, s. 142.

Do najbardziej przyciągających uwagę zdolności sportowców należą: wytrzymałość, szybkość, szeroko pojmowana „inteligencja w grze” oraz charakterystyczne dla poszczególnych dyscyplin umiejętności, którymi przeciętny człowiek nie może się poszczycić, np.:

- Od początku imponował szybkością, sprytem i refleksem. (PS nr 105, 07.05.12.);
- Imponuje szybkością. (PS 06.06.12 r.);
- Silny jak tur, szybki jak gepard. (PS nr 39, 09.10.12 r.);
- Ona musi narzucać tempo i zmuszać drużynę do kontr. (PS nr 99, 27.04.12 r.);
- Popłynęła z ułańską fantazją i poprowadziła tę osadę do medalu. (PS nr 186, 10.08.12 r.);
- Uczynił to dzięki mądrej jeździe. Umiejętnie dobierał szybkie ścieżki, do tego dokładał dobre ułożenie ciała i dzięki temu skracał dystans. (PS nr 99, 27.04.12 r.);
- To obecnie największy mózg kobiecego tenisa. Superkomputer, który błyskawicznie przetwarza dane i idealnie reaguje na wszystkie ruchy rywalek. (PS nr 100, 28-29.04.12 r.);
- Wyróżniał go niesamowity instynkt. (PS nr 41, 23.10.12 r.);
- Pokazała niesamowitą regularność, ale przy tym niesamowitą różnorodność uderzeń i rotacji. (PS nr 158, 09.07.12 r.);
- Piłkę miał przyklejoną do nogi. (PS nr 40, 16.10.12 r.);
- Gra jak facet. (PS nr 131, 6-7.06.12 r.).

Przedstawione powyżej umiejętności są oznakami zachwycającego i budzącego ogromne zainteresowanie talentu oraz umiejętności fizycznych wykraczających poza przeciętne zdolności. W przykładach tych można odnaleźć m.in. epitety, wyliczenia, metafory, a nawet porównania. Mają one na celu wyrażenie podziwu oraz przekazanie ogromnych emocji towarzyszących transmitowanym wydarzeniom.

Wypowiedzi sportowców dotyczące cielesności skupiają się na zaangażowaniu w trening, dietę, ciężką pracę i wysiłek, podczas gdy dziennikarze sportowi oraz media przedstawiają nam fizyczną stronę zawodników z innej perspektywy. Dla szeroko pojętych środków masowego przekazu najbardziej interesujące są sytuacje, w których można pokazać wydarzenia zabawne, dramatyczne lub estetycznie zajmujące. Do przykładów takich tematów należą kwestie poruszone w poniższych fragmentach:

- Krew w MMA to obowiązkowy element prawie każdej walki. Bo właśnie na takie obrazki czekają kibice. (PS nr 18, 15.05.12 r.);
- Bierze udział w efektownych sesjach fotograficznych. (PS nr 36, 18.09.12 r.);

- Dbanie o ciało jest dla niego najważniejsze. Dlatego tak dobrze mu się wiedzie. (PS nr 41, 23.10.12 r.).
- Tenis poszedł w stronę marketingu. Liczą się piękne nogi i ładna sukienka. (PS nr 94, 21.04.12 r.);
- Kreowana od kilkunastu lat przez największe agencje marketingowe świata na boginię jest wysoka, ładna, uwielbiana przez Turków (za co?, aha blondynka), bijąca mocno, jęcząca jeszcze mocniej – doskonałość. (PS nr 251, 26.10.12 r.).

Powyższe wrażenia ukazują fascynację ciałem w mediach. Jednak zainteresowanie to wiąże się przede wszystkim z przedstawianiem elementów brutalności (stąd często powtarzane są ujęcia fauli, kontuzji i sportowców, którzy zostali poszkodowani), zwracaniem uwagi na atrakcyjność fizyczną (modeling, sesje zdjęciowe) oraz wątki ocierające się o erotyzm (jak charakterystyka zawodniczki umieszczona w ostatnim przykładzie).

Szeroko pojęta kultura fizyczna ma na celu dbanie o zdrowe ciało poprzez równomierny rozwój, pokonywanie słabości, stosowanie właściwej diety i dbanie o kondycję fizyczną. W koncepcji Zbigniewa Krawczyka na kulturę fizyczną składają się utrwalone w kulturze wzory postępowania, takie jak:

Kultura fizyczna to względnie zintegrowany i utrwalony system zachowań w dziedzinie dbałości o rozwój fizyczny, sprawność ruchową, zdrowie, urodę, fizyczną niedoskonałość i ekspresję człowieka, przebiegających według przyjętych w danej zbiorowości wzorów, a także rezultaty owych zachowań¹⁰.

W zgromadzonym materiale pochodzącym z wypowiedzi zawodników nie ma przykładów wskazujących na ryzyko nadwyrężenia zdrowia. Jednak w treściach przekazywanych przez komentatorów sportowych bardzo często powraca temat kontuzji (często zilustrowanych nagraniem cierpiącego zawodnika) i negatywnych skutków uprawiania sportu wyczynowego.

4. Podsumowanie

Zbadanie najczęściej stosowanych przez dziennikarzy sportowych wyrażeń charakteryzujących zawodników może prowadzić do spostrzeżenia, iż z punktu widzenia komentatorów cechy fizyczne i umiejętności są najmniej istotne. Jednak jest to wniosek niepełny, gdyż należy pamiętać, że media przekazują nam informacje za pomocą wizji ukazując sportowca przede wszystkim przez pryzmat cielesności. Dlatego też dziennikarze sportowi

¹⁰ Z. Krawczyk, *Aksjologia ciała*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, red. Z. Krawczyk, J. Kosiewicz, t. 2, Warszawa 1990, s. 114.

ograniczają swoje wypowiedzi dotyczące fizycznego aspektu sportu do skąpego komentarza.

Analiza zebranego materiału pozwoliła na wyróżnienie dwóch sposobów postrzegania ciała sportowca. Pierwsza grupa wiąże się z wypowiedziami samych zawodników, którzy – wypowiadając się na temat swojej fizyczności – zwracają uwagę przede wszystkim na konieczność ćwiczenia, na ciężką pracę i wysiłek towarzyszący codziennej rutynie treningowej. Ponadto podkreślają oni potrzebę dążenia do perfekcji, by jak najlepiej przygotować się do zawodów.

Inaczej na kwestię cielesności patrzą przedstawiciele mediów (dziennikarze, komentatorzy, operatorzy kamer), którzy zwracają baczną uwagę na idealną budowę ciała, muskulaturę i inne aspekty estetyczne. Innym zajmującym aspektem cielesności sportowca stały się wybitne umiejętności i cechy, które pozwalają na osiągnięcie najwyższych rezultatów. Ponadto wśród przykładów fascynacji cielesnością znalazły się sytuacje o dużym nacechowaniu emocjonalnym: brutalne faule podczas walki, kontuzjowane ciało sportowca czy momenty ukazujące zawodnika w perspektywie erotycznej.

Obie grupy mają jednak płaszczyznę wspólną, która w tym samym stopniu fascynuje zarówno sportowców, kibiców, jak i media. Jest to ukazywanie największej determinacji, poświęcenia i siły w chwilach bólu, kontuzji czy skrajnego wyczerpania. Zawodnicy kończący bieg ostatkiem sił lub wracający do sportu po kontuzji stanowią przykład pełnej kontroli nad swoim ciałem mimo jego niedoskonałości.

Antyczna idea sportu odrodziła się współcześnie ze zbyt intensywnym zaakcentowaniem rozwoju fizycznego zawodników. Prowadzi to do niemal instrumentalnego traktowania ciała jako narzędzia. Jerzy Kosiewicz przewidyje tragiczne skutki tego zjawiska:

Zbytnia apoteoza ciała wpływa ujemnie na wszechstronny rozwój osobowości i zdrowia oraz integrację wszystkich sfer kondycji ludzkiej. Ponadto sportowcy popadają w konflikt z własnym ciałem. Jego rozwój i doskonalenie sprawności fizycznej traktują instrumentalnie. Odrzucają w większości koncepcję autotelicznego, równomiernego i zharmonizowanego rozwoju cech jednostki¹¹.

Warto zauważyć, że w zgromadzonym materiale antyczny ideał równomiernego rozwoju ciała i ducha, *kalos kagathos*, nie posiada żadnej reprezentacji. Można odnieść wrażenie, że z perspektywy współczesnych mediów oraz samych zawodników, rozwój intelektualny jest kwestią nieistotną. Problem ten już wiele lat temu zaznaczył w swoich badaniach Józef Lipiec, por.:

¹¹ J. Kosiewicz, *Ład wewnętrzny...*, op. cit., s. 115.

„Profesjonalny sport wychowując człowieka sportu, skazuje go albo na pozostanie w sporcie, albo na rentierskie odcinanie kuponów od przeszłych sukcesów. Platoński ideał kalos kagathos podlega zatem erozji. Physis zostaje ponownie oddzielona od psyche”¹². Dziś, po ponad dwudziestu pięciu latach od opublikowania owych spostrzeżeń, słowa te znajdują odzwierciedlenie we współczesnych mediach, w których brakuje przykładów ukazujących rozwój intelektualny zawodników jako wartość równoważną z rozwojem fizycznym.

Bibliografia

- Heinemann K., *Ciało w perspektywie wartości społecznych*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, pod red. Z. Krawczyka, J. Kosiewicza, t. 1, Warszawa 1990.
- Kałamacka E., *Sport XXI wieku epigonem antyku*, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 2000.
- Kosiewicz J., *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*, Warszawa 2000.
- Kosiewicz J., *Ład wewnętrzny i sport*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, pod red. Z. Krawczyka, J. Kosiewicza, t. 2, Warszawa 1990.
- Krawczyk Z., *Aksjologia ciała*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, pod red. Z. Krawczyka, J. Kosiewicza, t. 1 Warszawa 1990.
- Lipiec J., *Kalokagatia. Szkice z filozofii sportu*, Warszawa-Kraków 1988.
- Lipiec J., *Sport pomiędzy przeszłością XX wieku a przyszłością XXI wieku*, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 2000.
- Misiuna B., *Uniwersalne zasady i wartości etyczne sportu*, [w:] *Logos i etos polskiego olimpizmu*, pod red. J. Lipca, Kraków 1994.
- Skorowski H., *Wokół etyki sportu*, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 2000.
- Welsch W., *Na drodze do kultury słyszenia? [w:] Przemoc ikoniczna czy „nowa widzialność”?*, red. E. Wilk, Katowice 2001, s. 56 -75.
- Wohl A., *Nowożytne olimpiady a profesjonalizacja sportu*, [w:] *Filozofia kultury fizycznej koncepcje i problemy*, pod red. Z. Krawczyka, J. Kosiewicza t. 2, Warszawa 1990.

¹² J. Lipiec, *Kalokagatia. Szkice z filozofii sportu*, Warszawa-Kraków 1988, s. 96.